

TRANSITION BOOK

реформ у видобувній галузі до і після війни

Резюме

Transition Book («перехідну книгу») реформ у видобувній галузі підготовлено з метою огляду та порівняння регуляторного та законодавчого середовищ у видобувному секторі України у довоєнний час та після введення воєнного стану. Документ допоможе українському уряду визначити точку відновлення руху, спрямованого на реформи, та перші кроки у відбудові галузі.

Під час дії воєнного стану уряд суттєво зменшив рівень прозорості видобувного сектору, змінив умови оподаткування та регулювання у сфері надрокористування, пов'язані із потребами оборони та порядком воєнного стану.

Багато зусиль уряду направлено на дерегуляцію видобувних галузей, зокрема тих, що пов'язані у тій чи іншій мірі із потребами оборони.

Одночасно, Україна розпочала переговори із отримання статусу країни-кандидата у члени ЄС. Варто розуміти, що незважаючи на оголошену спрощену процедуру, для набуття повноцінного членства Україна має пройти через скринінг та синхронізацію українських законодавчих та регуляторних актів із законодавством ЄС. Тому створюючи сприятливі умови для залучення інвестицій у відновлення країни, варто не допускати порушення актів європейського законодавства, яке може негативно вплинути на майбутні рішення щодо набуття членства України в ЄС.

Враховуючи наведені вище обставини та динамічні зміни в Україні, аналітики DiXi Group пропонують уряду зосередитися на таких напрямках реформ у видобувній галузі:

- **забезпечити** стале і безпечне відновлення державної інфраструктури та створення умов для швидкого відновлення інфраструктури недержавної власності, які дозволять забезпечити сталий видобуток та реалізацію майбутніх намірів щодо декарбонізації;
- **продовжити** вектор реформ, спрямованих на дерегуляцію, цифровізацію та впровадження онлайн рішень у дозвільній діяльності (зокрема, надання усіх адміністративних послуг в електронному кабінеті надрокористувача). Разом із тим, в рамках дерегуляційних процесів, слід уникати потенційних порушень права ЄС, зокрема в частині належного проведення оцінки впливу на довкілля (ОВД);
- **завершити** інституційну реформу в сфері надрокористування у частині створення незалежного регулятора та відокремлення функцій, щодо яких у такого регулятора існуватиме конфлікт інтересів;
- **приділити посилену увагу** підтримці розвідки та видобутку т.зв. «критичних» корисних копалин, які важливі як для оборони, так і для розвитку «зеленої» енергетики, напрацювати механізм забезпечення цієї підтримки стабільним фінансуванням;
- **відновити та посилити** рівень прозорості видобувних галузей, зокрема з подальшим розвитком у частині електронного звітування за стандартом Ініціативи прозорості видобувних галузей (ІПВГ), розкриття контрактів, доступу до інформації про надра тощо.

1. Дозвільна система та нормативно-правова основа функціонування видобувної галузі станом на 23 лютого 2022 року

1.1. Правові засади дозвільної діяльності в сфері користування надрами

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання раціонального використання надр, є [Кодекс України про надра](#). Кодексом визначаються види корисних копалин, компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування, правила надання та умови користування надрами, права та обов'язки надрокористувачів, умови користування геологічною інформацією, обліку. Також, Кодекс України про надра визначає такі **види користування надрами**, які потребують отримання спеціальних дозволів (Таблиця 1).

Загальні засади функціонування дозвільної системи України загалом та у видобувній галузі зокрема, [встановлені Законом «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»](#), яким визначені умови надання дозволів, вимоги до дозвільних документів, порядок діяльності органів, що уповноважені видавати, анулювати, поновлювати дозвільні документи тощо.

Дозвільні послуги в сфері надрокористування на рівні підзаконних актів регулюються Порядком надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженим від 30 травня 2011 р. № [615](#), та Порядком проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженим постановою КМУ від 23 вересня 2020 р. № [993](#). Також, окремі аспекти дозвільної діяльності регулюються Законом України «Про угоди про розподіл продукції» (докладніше у розділах 1.2. та 1.3.).

Для отримання права на здійснення діяльності із користування надр за видами, визначеними Кодексом (Таблиця 1), суб'єкт господарювання (майбутній надрокористувач) має отримати **спеціальний дозвіл на користування надрами**, а в окремих випадках, визначених законодавством, укласти **угоду про розподіл продукції** (далі – УРП) з оформленням такого спецдозволу.

Таблиця 1. Види користування надрами, які потребують спеціальних дозволів

Вид користування надрами	Форма надання дозвільного документа	Відповідальний орган
геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення	спецдозвіл на користування надрами	Держгеонадра
видобування корисних копалин	спецдозвіл на користування надрами	Держгеонадра

будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод	спецдозвіл на користування надрами	Держгеонадра
створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.)	спецдозвіл на користування надрами	Держгеонадра
виконання робіт (здійснення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції	спецдозвіл на користування надрами за результатами укладання УРП ¹	Держгеонадра (контроль за виконанням УРП – Міненерго через міжвідомчу комісію)
геологічне вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промислова розробка родовищ)	спецдозвіл на користування надрами	Держгеонадра

1.2. Спеціальні дозволи на користування надрами

[Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами](#), затверджений постановою КМУ від 30 травня 2011 р. № 615, (далі – Порядок) визначає питання надання та процедуру видачі, переоформлення, анулювання, продовження дії спеціальних дозволів на користування надрами. Порядок поширюється на всі види користування надрами.

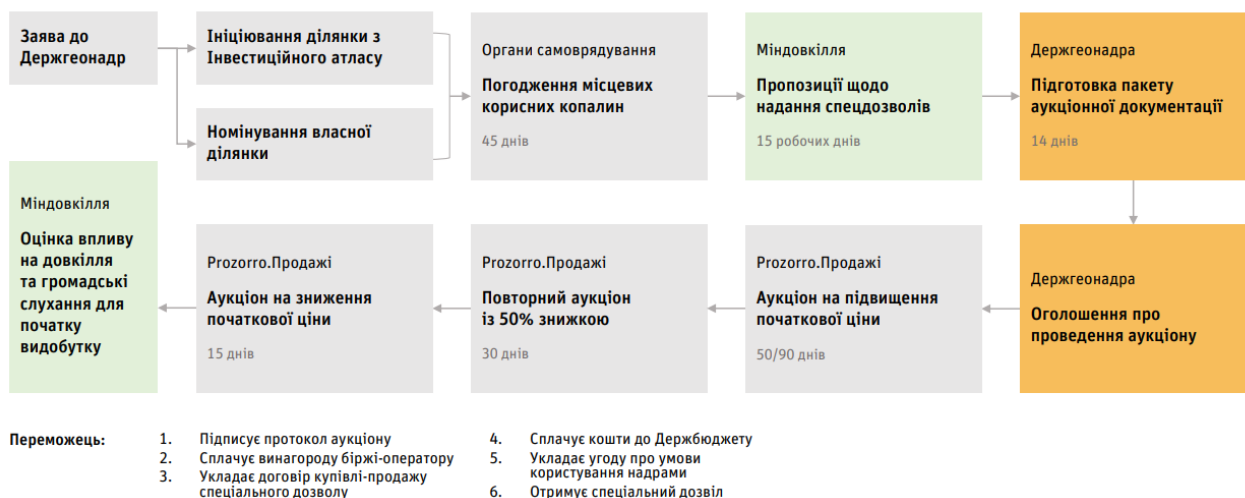
Відповідно до Порядку, спеціальні дозволи видаються Держгеонадрами на умовах аукціону та без нього, для кожного виду користування надрами визначається строк надання спецдозволу. Перелік підстав видачі спецдозволу без аукціону визначені у пункті 8 Порядку.

На умовах аукціону спецдозволи видаються відповідно до [Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами](#), затвердженого постановою КМУ від 23 вересня 2020 р. № 993, який визначає процедуру продажу спеціального дозволу на користування надрами шляхом проведення електронних торгів. Визначається також перелік документації для проведення аукціону, поетапність аукціону, визначення ціни лоту, геологічної інформації.

¹ Не зважаючи на те, що дозвільним документом є також спецдозвіл на користування надрами, перевірка документів та домовленості між державою та інвестором, щодо строків робіт, обсягів зобов'язань перед державою тощо, укладання УРП, яке передує видачі спец дозволу є по суті квазі-дозвільною процедурою, яку координує Міненерго через міжвідомчу комісію.

Із 2018 року уряд запровадив експериментальну систему електронних торгів спецдозволами на користування надрами, а 2020 року затвердив цей механізм на постійній основі. Для проведення торгів використовується спеціальна платформа [«Прозорро.Продажі»](#).

Схема отримання спеціального дозволу через механізм електронних аукціонів виглядає наступним чином:

Джерело: [Держгеонадра](#)

Невід'ємною частиною спеціального дозволу є угода про умови користування надрами, яка передбачає наступні особливі умови:

- вимоги до ефективності робіт;
- сучасні технології видобування та переробки корисних копалин;
- порядок видобування корисних копалин, зокрема з метою запобігання негативним екологічним наслідкам і забезпечення безпеки забудованих територій;
- види, обсяги і строки виконання робіт на ділянці надр;
- підстави для припинення діяльності, пов'язаної з використанням ділянки надр.

Протягом 2020-2022 років суттєво збільшилась кількість спецдозволів, реалізованих на електронних торгах, та надходження до бюджету від їхнього продажу.

Джерело: [Держгеонадра](#)

Наприкінці січня 2022 року Держгеонадра опублікувала до обговорення [проект](#) постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами». Експерти DiXi Group [проаналізували](#) зазначений проєкт документу та дійшли висновку, що зміни спрямовані на покращення умов користування надрами, запобігання негативним явищам на ринку та впровадженню європейського законодавства.

Разом із тим, існує пункт, який викликає занепокоєння: впровадження механізму погодження Міндовкіллям, Мінекономіки та Мінстратегпромом надання у користування «критичних» надр, який обмежує повноваження Держгеонадр як дозвільного органу та може спричинити ризики зловживань. Окрім цього, можливе збільшення адміністративного навантаження на видобувні компанії через розширення умов до проведення оцінки впливу на довкілля.

1.3. Угоди про розподіл продукції

Окремим елементом набуття права на користування надрами, а також залучення іноземних інвесторів до розробки українських надр, є угоди про розподіл продукції. Такі угоди характеризуються низкою особливих, сприятливих умов для інвестора, гарантіями держави про стабільності норм законодавства та тривалим терміном дії.

Згідно із [Законом «Про угоди про розподіл продукції»](#), УРП – це угода, у якій держава доручає інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням винагороди у вигляді частини прибуткової продукції.

Інвесторами можуть бути юридичні та фізичні особи, зареєстровані в Україні та закордоном. УРП можуть бути укладені у двосторонньому та багатосторонньому форматі.

Державу у процесі укладання УРП відповідно до згаданого Закону представляє уряд (Кабмін), який створює та затверджує склад спеціальної Міжвідомчої комісії, куди входять представники державних органів, місцевого самоврядування та народні депутати України. Міжвідомча комісія подає Кабміну на затвердження умови конкурсу та оголошує, організовує та проводить конкурс. Закон також визначає перелік істотних умов, які в обов'язковому порядку повинні бути в угоді про розподіл продукції.

УРП може бути укладена і без проведення конкурсу за рішенням Кабміну, якщо ділянка надр має незначні поклади корисних копалин, якщо надрокористувач вже має спеціальний дозвіл на користування надрами або декілька спеціальних дозволів.

Станом на 22 квітня 2021 року укладено **14 УРП**:

- у 2007 році підписано **1** УРП на ділянці Прикерченська (інвестор - Vanco International Limited);
- у 2013 році підписано **3** УРП на ділянках Олеська (Chevron, ТОВ «Надра Олеська»), Юзівська (ТОВ «Надра Юзівська») та комплексу ділянок - Абіха, Кавказька, Маячна, Субботіна на шельфі Чорного моря (ENI Ukraine Shallow Waters B.V., EDF Shallow Waters SAS, ТОВ «Води України», АТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз»); у 2014-2015 роках компанії Shell та Chevron виявили бажання не реалізовувати своє право на користування надрами та вийшли з

УРП, а комплекс чорноморських ділянок знаходиться на тимчасово окупованій території; після виходу Shell державна НАК «Нафтогаз України» викупила частки у ТОВ «Надра Юзівська» та [розробляє ділянку](#) самостійно;

- 31 грудня 2020 року укладено 7 УРП на ділянках: Балаклійська, Берестянська, Бузівська, Іванківська (усі - АТ «Укргазвидобування»), Софіївська (Geo Alliance Partnership B. V.), Угнівська (ТОВ «ВЕЛЛ КО») й Зіньківська (Oil&Gas overseas trading B. V. і ТОВ «Нафтогазексплуатація»);
- 14 січня 2021 року підписано ще 1 УРП на ділянці Варвинська (Ukrainian Energy L.L.C.);
- 8 листопада 2021 року підписано 2 УРП на ділянках Охтирська та Грунівська (обидві - EP Ukraine B.V.).

1.4. Інші дозвільні процедури в надрокористуванні

Гірничий відвід

Також обов'язковою процедурою для отримання права на виконання робіт на ділянці надр є отримання гірничого відводу, який видається Державною службою з питань праці. Процедура надання гірничого відводу визначається [Гірничим законом](#) та [Положенням про порядок надання гірничих відводів](#), затвердженим постановою КМУ від 27 січня 1995 р. № 59. У гірничий відвід надається частина надр для промислової розробки родовищ корисних копалин та цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Не потребують гірничого відводу користувачі нафтогазоносними та бурштиноносними надрами, які отримали спецдозвіл на користування надрами.

Оцінка впливу на довкілля

Оцінка впливу на довкілля (ОВД) є процедурою, яка передбачає підготовку суб'єктом господарювання звіту ОВД, проведення громадських обговорень, аналізу та видачу уповноваженим органом висновку ОВД стосовно допустимості проведення господарської діяльності. ОВД проводиться перед початком господарської діяльності та спрямована на визначення можливих результатів від діяльності на довкілля. Процес ОВД регулюється [Законом «Про оцінку впливу на довкілля»](#), відповідно до якого, серед іншого, проведення ОВД та отримання відповідного висновку є обов'язковим для видобування та збагачення корисних копалин, окрім копалин місцевого значення. Всі дії та етапи процедури ОВД проводилися за допомогою послідовного розміщення документів у [Єдиному реєстрі ОВД](#).

28 грудня 2021 року Міндовкілля затвердило [Методичні рекомендації з підготовки звіту з ОВД для видів діяльності у галузі видобування корисних копалин](#). У документі містяться рекомендації стосовно підготовки звіту ОВД для таких видів діяльності як видобування корисних копалин відкритим способом, частково для видобування способом глибокого буріння, видобування нафти і газу на континентальному шельфі, піску та гравію на землях водного фонду та інших. Також пропонуються рекомендації стосовно попередньої підготовки звіту, загальної структури звіту, обсягу досліджень та рівня їхньої деталізації.

Геологічна інформація

Згідно із [Порядком розпорядження геологічною інформацією](#), затвердженим постановою КМУ від 07.11.2018 р. № 939, геологічна інформація, створена або придбана за державні кошти, є державною власністю та може надаватися у користування юридичним чи фізичним особам. Відповідно до згаданого Порядку, розпорядником геологічної інформації, яка перебуває у державній власності, є Держгеонадра.

Геологічна інформація, створена або придбана за кошти юридичних осіб та фізичних осіб є їхньою власністю, разом з тим, власник повинен повідомляти Держгеонадра про створення, придбання, передачу права власності на таку інформацію (визначається угодою про умови користування надрами при отриманні спеціального дозволу). Публікація інформації здійснюється виключно за згодою власника.

Користування вторинною (обробленою) інформацією державної власності є безоплатним. Водночас, після отримання спеціального дозволу, з надрокористувача справляється плата за геологічну інформацію як компенсація витрат держави за проведені геологорозвідувальні роботи.

Видобування уранових руд

Для геологічного вивчення, дослідно-промислової розробки родовища та видобування уранових руд потрібно отримати спецдозвіл на користування надрами від Держгеонадр відповідно до процедури, що описана вище. Відповідно до [Закону України «Про видобування і переробку уранових руд»](#), спеціальні дозволи надаються за погодженням з Міністерством охорони здоров'я. Для видобування та/або переробки уранових руд у розумінні [Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»](#), необхідно отримати ліцензію від Держатомрегулювання.

2. Реформи та інституційне посилення

Нова редакція Кодексу про надра

Протягом останніх десяти років було багато спроб розробити **проект нового Кодексу про надра**. У 2021-2022 роках Міндовкіллям також проводилася така робота. Як повідомлялося Міністерством, [розміщений](#) до публічного обговорення проект мав на меті впровадити європейські стандарти стосовно раціонального використання, охорони надр, дозвільної діяльності, управління геологічною наукою тощо.

Зазначений документ було [проаналізовано](#) експертами DiXi Group і визначено, що він потребує суттєвого доопрацювання, зокрема в частині дотримання прозорості у видобувних галузях, ефективності дозвільних процедур, а також інституційного компоненту реформи.

Розвиток сфери «критичних» корисних копалин

13 липня 2021 року ЄС та Україна підписали [Меморандум](#) про взаєморозуміння щодо партнерства у сфері корисних копалин, який зокрема визначав засади співпраці щодо «критичної» сировини. Сторони домовилися, що будуть співпрацювати над:

- зближенням нормативно-правових баз, екологічних та соціальних стандартів видобувних галузей;
- інтеграцією ланцюжків поставок «критичних» корисних копалин між ЄС та Україною;
- спільною дослідницькою та науковою роботою у сфері «критичних» корисних копалин, особливо в контексті процесів декарбонізації та цифровізації видобутку;
- створенням спільних технічних та інформаційних центрів для обміну інформацією;
- втіленням спільних інвестиційних проєктів для розробки надр з «критичними» корисними копалинами.

Поглиблення співпраці з ЄС стосовно критичних корисних копалин відразу після закінчення воєнного стану є необхідною умовою для забезпечення національної безпеки України та її оборонної галузі.

23 липня 2021 року Президент України [Указом](#) № 306/2021 ввів у дію рішення РНБОУ від 16 липня 2021 року «Про стимулювання пошуку, видобутку та збагачення корисних копалин, які мають стратегічне значення для сталого розвитку економіки та обороноздатності держави».

Указом затверджено перелік металічних та неметалічних корисних копалин, які мають стратегічне значення для сталого розвитку економіки та обороноздатності держави. До переліку увійшли 37 корисних копалин, серед яких є такі «критичні» копалини як літій, цезій, уранові руди тощо.

На виконання рішення РНБОУ, також Кабмін [затвердив](#) та вніс до Верховної Ради законопроекти № [6227](#) від 27.10.2021 р. «Про внесення змін до Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» та [6228](#) від 27.10.2021 р. «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення розвитку мінерально-сировинної бази України». Законопроекти визначають новий розподіл видів мінеральної сировини за промислово-економічним значенням, визначає перелік критичних видів мінеральної сировини, уточнюється та розширюється інформація щодо запасів та кількості родовищ за різними корисними копалинами, пропонується створити Державний фонд розвитку мінерально-

сировинної бази України у складі спеціального фонду Державного бюджету України, який буде фінансувати розробку родовищ.

Окрім цього, 24 січня 2022 року Держгеонадр оприлюднила на своєму сайті проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами», який пропонує механізм погоджень Міндовкілля, Мінекономіки та Мінстратегпромом надання у користування «критичних надр».

Створення незалежного регулятора у видобутку

В рамках проекту USAID «Прозорість енергетичного сектору» та з метою розвитку інституційної спроможності органів виконавчої влади, що відповідають за регулювання користування надрами, DiXi Group у співпраці із КПМГ Україна розроблено **проект Закону «Про Національну комісію з регулювання у сфері надрокористування»**.

Законопроект передбачає 2 основні напрями реформування:

- **посилення незалежності регулятора** шляхом створення Національної комісії з регулювання у сфері надрокористування, базуючись на моделях НКРЕКП та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку – у формі ЦОВВ із спеціальним статусом, підконтрольним КМУ та підзвітним ВРУ;
- **розділення наукового та регуляторного функціоналів** (для уникнення конфлікту інтересів) діючої Держгеонадр із закріпленням останнього у регуляторі. Науковий функціонал протягом перехідного періоду зберігається в регуляторі, після чого КМУ має утворити Державну геологічну службу відповідно до найкращих світових практик.

30 вересня 2021 року відбулися консультації щодо законопроекту, в яких взяли участь народні депутати, представники Міндовкілля, Держгеонадр, Держпраці та інших органів державної влади, а також експерти міжнародних проектів технічної допомоги. Процес узгодження окремих аспектів законопроекту тривав до початку війни у лютому 2022 року, через оголошення воєнного стану обговорення законопроекту відкладено.

«Економічний паспорт» українця

У кінці грудня 2021 року - на початку січня 2022 року Президент України висунув ініціативу запровадження **«економічного паспорту» українця**, зареєструвавши групу відповідних законопроектів (реєстр. №№ [6394](#), [6396](#), [6395](#), [6397](#)). Суть ініціативи полягала у створенні Фонду майбутніх поколінь, який мав фінансувати спеціальні рахунки громадян України, народжених після 2019 року, таким чином, щоб кожен із цих громадян із набуттям повноліття зміг отримати близько 20 000 доларів США у гривневому еквіваленті та витратити їх на певний визначений набір цілей: оплата навчання, купівля житла, лікування тощо. Основними джерелами фінансування Фонду повинні були стати виплати від ренти за користування надрами.

За [оцінками](#) експертів DiXi Group, ініціатива викликала низку питань, зокрема щодо характеру її поширення лише на певне коло осіб (ті, хто народився у 2019 році та пізніше) та реальних можливостей її фінансового забезпечення.

Через початок бойових дій та введення воєнного стану, законопроекти не були прийняті.

3. Прозорість видобувних галузей

3.1. Стандарт ІПВГ та прозорість видобувних контрактів

Важливою передумовою для забезпечення прозорості видобувної галузі України є приєднання у 2013 році до Ініціативи прозорості видобувних галузей (далі – ІПВГ).

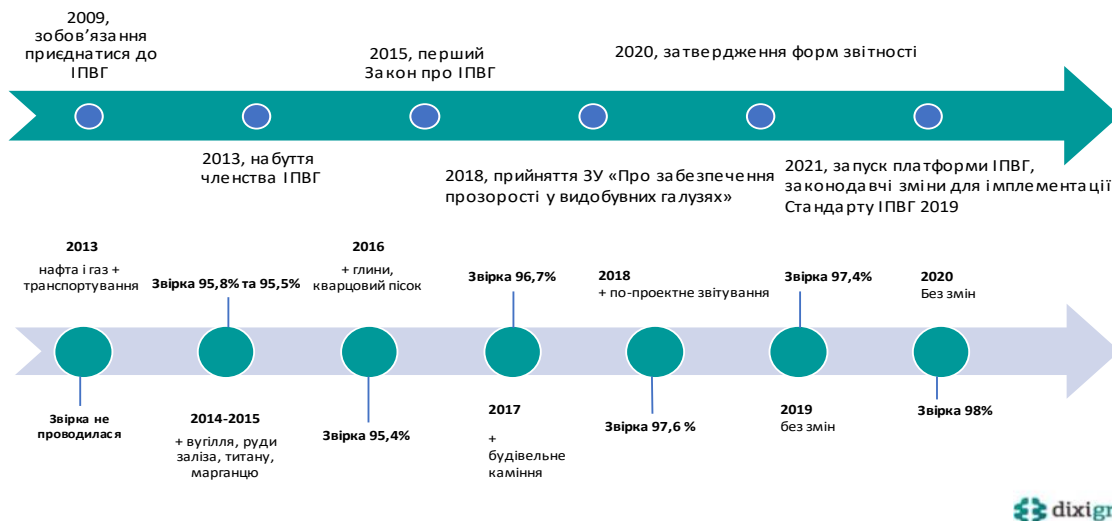
ІПВГ – це міжнародний стандарт, який сприяє прозорості та передбачає розкриття інформації про видобувну галузь країни. На даний час Стандарт ІПВГ затверджено у редакції 2019 року.

З 2015 року Україна публікує щорічні [звіти](#) з інформацією про виплати видобувних компаній, які працюють у видобувному секторі, та відповідні надходження держави, регуляторне середовище, реформи та іншу інформацію відповідно до Стандарту ІПВГ.

За цей час опубліковано **7** звітів, що охоплюють період з 2013 по 2020 рік. Щорічно повнота і сфера охоплення звітів розширювалася. Наприклад, у звіті ІПВГ за 2013 рік висвітлювалася інформація про платежі лише 2 видобувних галузей, а уже у останніх трьох версіях 9 видобувних галузей та сфера транспортування нафти та природного газу.

У 2021 році для переходу на електронне звітування в рамках ІПВГ у тестовому режимі запущено [Портал даних видобувної галузі України](#), функціонал якого передбачає перехід на електронне звітування в рамках ІПВГ. Також на Порталі передбачалося публікування інформації про платежі компаній до бюджету, соціальні зобов'язання компаній, загальну інформацію про видобувну галузь.

Як розвивається ІПВГ в Україні

Джерело: DiXi Group на основі [звіту ІПВГ за 2020 рік](#)

Для забезпечення публікації інформації відповідно до Стандарту ІПВГ в Україні прийнято [Закон України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях»](#), який регулює процес підготовки щорічних звітів, роботу Багатосторонньої групи ІПВГ (далі – БГ ІПВГ) та визначає зобов'язання стосовно розкриття платежів на користь держави та істотних умов угод між державою та компаніями.

У лютому 2019 року правління ІПВГ на своєму засіданні у Києві затвердило редакцію оновленого [Стандарту](#) ІПВГ, яким було визначено обов'язкове і повне розкриття видобувних контрактів з 1 січня 2021 року. Також, були додані вимоги щодо відображення гендерного аспекту у звітності видобувних компаній, інформації щодо впливу на довкілля та екологічних платежів.

Для забезпечення імплементації оновленої версії Стандарту ІПВГ зусиллями організацій громадянського суспільства у співпраці з народними депутатами, урядом та бізнесом у 2020 році розроблено та внесено до Верховної Ради України законопроект, який мав на меті відповідним чином доповнити [Закон України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях»](#) та інші законодавчі акти.

Результатом тривалої адвокації стало прийняття [Закону](#) 16 грудня 2021 року 344 голосами народних депутатів. Закон набув чинності у січні 2022 року, **запровадивши обов'язкове розкриття контрактів між видобувними компаніями та урядом, предметом яких є видобуток корисних копалин або розвідка (угоди про розподіл продукції, договори про спільну діяльність, або інші договори з додатками, на підставі яких здійснюється проєктна діяльність), на наступних умовах:**

- публікація повних текстів угод, укладених після 15 січня 2022 року;
- публікація істотних умов угод, підписаних до 15 січня 2022 року;

Стосовно публікації істотних умов УРП, то ця норма була передбачена і попередньою редакцією Закону України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях», однак не реалізовувалася ані Міністерством енергетики, ані учасниками ринку. Після численних закликів та офіційних запитів громадськості (у тому числі [DiXi Group](#)), у травні 2021 року Міненерго вперше опублікувало інформацію про істотні умови та витяги з УРП. Всього, станом на квітень 2022 року опубліковано інформацію про 9 із 14 укладених УРП.

Таблиця 2. Стан розкриття текстів угод про розподіл продукції

Ділянка	Стан розкриття
Прикерченська	Не розкрито
Комплекс чорноморських родовищ (ділянки Абіха, Кавказька, Маячна, структура Субботіна)	Не розкрито
Одеська	Не розкрито
Юзівська	Не розкрито
Балаклійська	Розкрито істотні умови
Берестянська	Розкрито істотні умови
Бузівська	Розкрито істотні умови
Іванківська	Розкрито істотні умови
Софіївська	Розкрито істотні умови
Угнівська	Розкрито істотні умови
Зіньківська	Розкрито істотні умови
Варвинська	Не розкрито
Охтирська	Розкрито істотні умови
Грунівська	Розкрито істотні умови

Експерти DiXi Group [аналізували](#) інформацію про істотні умови 7 із 9 опублікованих УРП, а також [світовий досвід](#) розкриття видобувних контрактів, та дійшли висновків щодо недостатнього та неоднорідного ступеня її розкриття, наявності посилань на закриті частини угод, а також того факту, що **жодна із країн-членів ІПВГ, що повністю або частково розкриває видобувні контракти, не обрала такий обмежений спосіб розкриття як Україна.**

Окрім цього, Закон України «Про забезпечення прозорості у видобувних галузях» у новій редакції передбачає:

- правові засади для переходу на [електронне звітування](#) в рамках Ініціативи прозорості видобувних галузей (ІПВГ);
- звітування про платежі видобувних компаній на користь держави за викиди двоокису вуглецю та про середньооблікову кількість працівників кожної статі;
- уточнення кола суб'єктів господарювання, які звітують в рамках ІПВГ, порядку формування багатосторонньої групи з імплементації ІПВГ, порядку обрання незалежного адміністратора та його повноваження тощо.

3.2. Інші інструменти прозорості видобувних галузей

Електронний кабінет надрокористувача. Запущений у тестовому режимі [сервіс](#) передбачає подання заявниками документів в електронній формі для отримання, продовження строку дії, переоформлення, внесення змін до спеціального дозволу.

Інвестиційний атлас надрокористувача на [сайті](#) Держгеонадр є переліком перспективних ділянок, які пропонується надати у користування. Інформація розділена за видами корисних копалин із загальним описом кожної ділянки, координатами, оціночними ресурсами, попередньою вартістю, мінімальними вимогами до програми робіт, а також посиланням на паспорт родовища та відповідних геоінформаційних звітів про ділянку.

Єдине вікно надрокористувача – це [сервіс](#), де Держгеонадра проводить консультації та роз'яснення щодо питань надання спеціальних дозволів на користування надрами, а також процедур продовження строку дії, переоформлення, внесення змін до дозволу. Даний сервіс допомагає зменшити кількість відмов у наданні адміністративних послуг Держгеонадрами.

Сайт ДНВП «Геоінформ України», де опублікована база текстів спеціальних дозволів на користування надрами та оцифровані геологічні звіти та інша геологічна інформація.

Портал «Мінеральні ресурси України», розроблений ДНВП «Геоінформ України» за підтримки геологічної служби Норвегії. Портал працює на інформаційних базах «Геоінформу» та надає інтерактивну інформацію стосовно спеціальних дозволів, родовищ, балансів корисних копалин.

Публічна система моніторингу користування надрами, яка працює на базі інформаційно-аналітичної системи Головного ситуаційного центру країни [«СОТА»](#) при РНБОУ, та яка інтерактивно відображає інформацію про спеціальні дозволи на користування надрами та загальну інформацію про надрокористувача.

Також інформацію про межі ділянок спецдозволів на користування надрами містить [Кадастрова карта України](#).

Державний геологічний портал дозволяє інтерактивно відслідковувати інформацію про видані спецдозволи на користування надрами, укладені УРП у форматі *xlsx* та у геопросторових форматах *json* і *kmz*. Також доступна наступна інформація: вид корисної копалини, реєстраційний номер, вид користування надрами, назва об'єкта обліку, дата видачі, термін дії дозволу та назва компанії.

[Каталог](#) відомостей про геологічну інформацію. Запущений у січні 2022 року, каталог містить відомості про вид геологічної інформації (первинна або вторинна), її назву, дату створення, місце проведення геологорозвідувальних робіт та контактні дані власника.

Також, протягом 2021-2022 років відбулась публікація у відкритому доступі онлайн всіх протоколів Державної комісії по запасам корисних копалин на [сайті](#) ДНВП «Геоінформ України». Протоколи затвердження (апробації) запасів та ресурсів корисних копалин містять текстовий опис та оглядову карту розташування об'єкта надрокористування

НадраMonitor. Регулярний аналітичний продукт DiXi Group, який пропонує огляд дозвільної діяльності Держгеонадр (видача, продаж, анулювання спецдозволів на користування надрами, у т ч. у динаміці), змін у законодавстві щодо видобувної галузі, захисту довкілля та енергоресурсів, а також зареєстрованих законопроектів. Продукт доступний у вигляді щотижневих та щомісячних випусків. Станом на 23 лютого 2022 року було випущено **33** випуски.

4. Політика у сфері видобувних галузей в умовах воєнного стану

24 лютого 2022 року внаслідок непроваженого та повномасштабного вторгнення РФ Президент України Володимир Зеленський ввів своїм [указом № 64/2022](#) на території України воєнний стан. Як наслідок, урядом та Верховною Радою прийнято зміни, що стосуються функціонування видобувного сектору.

4.1. Деретуляція та дозвільні зміни

Кабмін прийняв постанову № [165](#) від 28 лютого 2022 р. «Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру». Серед іншого, на період дії воєнного стану уряд зупинив обов'язкові строки надання та видачі усіх дозволів. Поновлення надання дозволів в обумовлені обов'язкові строки відбудеться у місячний строк після закінчення воєнного стану.

Кабмін прийняв постанову № [314](#) від 18 березня 2022 р. «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану». Постановою скорочується кількість видів господарської діяльності, які потребують дозвільних документів та визначається перелік видів господарської діяльності, які неможливі без отримання спецдозволу або ліцензії, а на основі декларації про господарську діяльність. Стосовно видобувної галузі, отримання спеціального дозволу на користування надрами **залишається обов'язковим**.

Окрім цього залишається обов'язковим отримання ліцензій для діяльності у сфері використання ядерної енергії, діяльності з поводженням ядерними установками, радіоактивними відходами, переробкою уранових руд, підготовки персоналу для експлуатації ядерних установок, спеціального водокористування.

29 квітня 2022 року Міністр захисту довкілля та природних ресурсів Руслан Стрілець на зустрічі з головою Держгеонадр Романом Опімахом [визначив](#) основні стратегічні завдання Держгеонадр щодо роботи сфери надрокористування в умовах воєнного стану, серед яких:

- розробка дерегуляційних змін до законодавства, які мають прискорити процедури надання, продовження дії спецдозволів, розрахунку їх вартості та посилити контроль з боку держави, враховуючи укази Президента до рішень РНБОУ стосовно контролю над надрами;
- підготовка пропозицій щодо внесення змін до Кодексу України про надра у частині визначення алгоритму дій при визначенні розміру відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання надр та військової агресії РФ проти України;
- прискорення цифровізації сфери надрокористування, зокрема створення інтерактивної мапи корисних копалин, що використовують у будівельній індустрії, задля задоволення попиту секторів економіки при відбудові країни;
- створення інформаційної платформи «Електронний кабінет надрокористувача» та прискорення його інтеграції з єдиною екологічною платформою «ЕкоСистема».

Формулювання «розробка дерегуляційних змін до законодавства» не конкретизована, разом із тим є посилання на рішення РНБОУ стосовно контролю над надрами (ймовірно, мова йде про [рішення від 16 липня 2021 р.](#), яким дається завдання

запровадити процедуру додаткового погодження Міндовкілля, Мінекономіки та Мінстратегпромом надання спецдозволів на т.зв. «стратегічні надра»).

У такому випадку мова не про дерегуляцію, а радше про додаткове адміністративне навантаження та штучне збільшення часу надання послуги. Також, у січні 2022 року вже були розроблені та оприлюднені до публічного обговорення [зміни](#) до Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами.

Зазначений проєкт, за [оцінкою](#) фахівців DiXi Group та NadraМонитор, був відзначений як у цілому позитивний, втім через згадане вище рішення РНБОУ містив додаткові погодження, які ускладнюють процедури та обмежують право Держгеонадр самостійно приймати рішення щодо надання надр у користування;

4.2. Процедура оцінки впливу на довкілля

Відповідно до постанови КМУ № [314](#) від 18 березня 2022 р. «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» зберігається обов'язкове дотримання процедури ОВД у визначеному законодавством порядку. Разом з тим, постановою додається пункт, що надрокористувач, який виграв конкурс на нафтогазоносну ділянку та отримав негативний висновок ОВД, може відмовитись від спеціального дозволу та отримати компенсацію всіх сплачених ним коштів за отримання спеціального дозволу.

Також, відповідно до прийнятого Закону України [«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період»](#) до переліку видів діяльності, які не підлягають ОВД, додаються відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій. На період воєнного стану компетенції органів місцевої влади у сфері регулювання гірничих відносин припиняються.

Спочатку Міндовкілля України прийняло наказ №[177](#) від 20.04.2022 р., яким обмежило доступ до Єдиного реєстру з ОВД для зовнішнього використання та роз'яснило [порядок розміщення документів у реєстрі](#) та проведення [післяпроєктного моніторингу](#) в рамках ОВД. Станом на 16 червня доступ до Єдиного реєстру ОВД [частково відновлено](#), що дозволить бізнесу продовжувати процедуру ОВД, а громадськості реалізувати право на доступ до екологічної інформації та право на участь у прийнятті рішень. Обмеження діятимуть до закінчення воєнного стану.

Викликають певне занепокоєння [публічні дискусії](#) щодо спрощення або взагалі відміни ОВД чи переведення процедури на декларативний принцип, що відбуваються на фоні наданого доручення міністра. У цьому зв'язку варто відзначити, що **на тлі активізації євроінтеграційних прагнень України категорично не рекомендується створювати прецедент порушення [Директиви 2011/92/ЄС](#)**, яка чітко визначає порядок та стадії проведення процедури. За жодних обставин **дерегуляційні зміни не мають мати на меті порушення європейських екологічних стандартів**. Ситуація потребує подальшого моніторингу.

4.3. Обмеження щодо прозорості і цифровізації

Після введення воєнного стану, уряд постановою від 12 березня 2022 р. № [263](#) «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах

воєнного стану» дозволив державним органам влади, підприємствам, що належать до сфери їх управління зупиняти та обмежувати роботу інформаційних ресурсів та публічних електронних реєстрів.

Відповідно до постанови органи державної влади обмежили або видалили частину онлайн-ресурсів з інформацією про надра та надрокористувачів:

- обмежено доступ до Державного геологічного порталу, на якому публікувались геопросторові дані про ділянки надр, родовища, контури спеціальних дозволів, видобувні об'єкти, інформація у форматі відкритих даних; залишено доступ лише до Кабінету надрокористувача;
- з публічного доступу видалено інформацію з Порталу даних видобувної галузі України, який публікував інформацію зі звітів ІПВГ у форматі відкритих даних;
- обмежено доступ до сайту та ресурсів ДНВП «Геоінформ України», центру моніторингу при РНБОУ «СОТА», порталу «Мінеральні ресурси України», кадастрової карти України, які містять інтерактивні бази даних спецдозволів та каталоги геологічної інформації;
- обмежено доступ до Єдиного реєстру оцінки впливу на довкілля (із подальшим частковим відновленням).
- ДПС обмежила доступ до публічних електронних реєстрів, які розміщені на вебпорталі ДПС, зокрема до інформації про сплату податкових платежів по платниках суб'єктів природних монополій, суб'єктів господарювання, які є платниками рентної плати за користування надрами, про суб'єктів господарювання, які мають податковий борг.

Також Кабмін скоротив фінансування у Держбюджеті-2022 на підготовку звіту ІПВГ на 1,6 млн грн, що суттєво вплине на обсяги звітування в рамках Ініціативи.

Відповідно до [підсумків](#) зустрічі Міністра захисту довкілля та природних ресурсів Руслана Стрільця з головою Держгеонадр Романом Опімахом, серед основних стратегічних завдань Держгеонадр визначено прискорення цифровізації сфери надрокористування, створення інтерактивної мапи корисних копалин, що використовують у будівельній індустрії, задля задоволення попиту секторів економіки при відбудові країни, та створення інформаційної платформи «Електронний кабінет надрокористувача» і прискорення його інтеграції з єдиною екологічною платформою «ЕкоСистема».

Збереження курсу на дерегуляцію та цифровізацію видобувного сектору, безумовно, є позитивним трендом, та разом із тим потребує низки уточнень в частині реалізації згаданих завдань. Зокрема, впровадження цифрових рішень потребує значних фінансових затрат, у той же час ані Міндовкілля, ані Держгеонадрами не повідомляється про збільшення відповідних бюджетних асигнувань.

4.3. Податкові зміни

На період дії воєнного стану [прийняті](#) зміни до Податкового кодексу, які встановлюють:

- ставки акцизного податку для бензину моторного та інших нафтопродуктів (з 213,5 євро за 1000 літрів до 0 євро за 1000 літрів), скрапленого газу (з 52 євро за 1000 літрів до 0 євро за 1000 літрів);

- знижену ставку ПДВ (з 20% до 7%) для реалізації бензину моторного, інших нафтопродуктів та скрапленого газу.

Також прийнято [Закон](#) України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу природного», яким з 1 березня підвищено ставки ренти та скасовано пільгові ставки для нових свердловин (завершених бурінням після 1 січня 2018 р.) – див. нижче.

Додатково, Верховна Рада прийняла Закон України [«Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей визначення рентної плати за видобування газу природного на період дії воєнного, надзвичайного стану»](#), яким запровадила виплату рентної плати виключно за реалізований газ на час дії воєнного стану. Надрокористувачі повинні вести облік видобутого та реалізованого газу окремо та зобов'язані сплатити різницю протягом трьох місяців після завершення воєнного стану.

Відповідно до прийнятих змін, рентна плата буде нараховуватися від фактичної ціни реалізації газу, яка розраховується (на основі розрахунків Мінекономіки) як середнє арифметичне таких величин:

1. **середня митна вартість імпортованого газу** під час ввезення на територію України за податковий (звітний) період, яка обчислюється Держмитслужбою, та надається до 5 числа місяця, наступного за податковим (звітним) періодом, Мінекономіки;
2. **середньоарифметичне значення котирувань цін газу на звітний місяць (Front Month Settlement Prices) на нідерландському газовому хабі TTF, за інформацією біржі EEX (The European Energy Exchange)**, що склалися за календарний місяць, що передує податковому (звітному) періоду, яке обчислюється Мінекономіки.

Для газу, призначеного для потреб виконання покладених спеціальних обов'язків, фактична ціна буде визначатися у відповідних договорах купівлі-продажу газу.

Ставки рентної плати, %

Вид товарної продукції	Ціна реалізації, \$/1000m ³		
	<150	150-400	>400
Газ, видобутий з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 метрів	14,5	29	65
Газ, видобутий з покладів, які повністю або частково залягають на глибині понад 5000 метрів	7	14	31
Природний газ, видобутий із нових свердловин з покладів, які повністю або частково залягають на глибині до 5000 метрів	6	12	36
Природний газ, видобутий із нових свердловин з покладів, які повністю або частково залягають на глибині понад 5000 метрів	3	6	18
Газ з покладів на ділянках надр (родовищах) в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України незалежно від глибини залягання покладів та дати початку буріння свердловини	11		
Природний газ, видобутий під час виконання договорів про спільну діяльність, незалежно від глибини залягання покладів та дати початку буріння свердловини	70		

Законом встановлюється гарантія держави, що визначені **ставки рентної плати не можуть бути збільшені або скориговані у бік збільшення у період з 1 березня 2022 року до 1 березня 2032 року**. Зменшення рентних ставок та застосування коригуючих коефіцієнтів у сторону зниження можливе у будь який момент протягом цього періоду.

Відповідно до прийнятого Закону, рентна плата зростає, якщо ціна реалізації природного газу буде перевищувати 400 дол. за тис. кубометрів, якщо ж ціна буде нижче цього рівня, то ставки ренти залишаться такими ж, як були до прийняття закону. Негативним аспектом цього законодавчого рішення є залежність рівня фіскального навантаження від ситуації на європейському ринку газу, який є волатильним і залежить від маніпуляцій рф як все ще головного постачальника. Наприклад, фактична ціна реалізації природного газу у [березні](#) – початку дії нового фіскального режиму - становила 1004,6453 дол. США за тис. куб. м, відповідно ставка ренти для газу з глибоких свердловин (понад 5000 метрів) підскочила з 14 до 31 відсотків. В умовах війни та використання рф постачання газу як енергетичної зброї, а умов його поставок – як шантажу країн ЄС, а також за сильного регулювання ринку газу в Україні із запровадженням цінових обмежень на окремих сегментах, таке фіскальне навантаження може стати тягарем для видобувних компаній.

Втім, варто також зазначити, що встановлення стабільних рентних ставок на 10 років із перспективою лише зменшення додає передбачуваності для видобувної галузі України у частині оцінки гравцями ринку можливих інвестицій. Разом з тим, можуть виникати питання до обґрунтованості розрахунків ставок рентної плати на такий довгий термін, особливо з огляду на те, що [обґрунтуванням](#) для прийняття закону було «підвищити необхідне забезпечення військових і правоохоронних підрозділів у відбитті збройного нападу Російської Федерації», тобто забезпечити потреби оборони у воєнний час. За [словами](#) заступниці міністра фінансів Світлани Воробей, додаткові надходження до бюджету на суму 30 млрд грн, передбачені прийнятим Законом, будуть спрямовані на підвищення зарплат військовим та на забезпечення виплат за програмою «ЄПідтримка» для вимушених переселенців та осіб із регіонів, де ведуться активні бойові дії.

Тому не виключено, що після війни збереження високих ставок ренти може бути використане для інших цілей. Наприкінці 2021 року - на початку 2022 року у Верховній Раді вже було внесено низку законопроектів стосовно запровадження диференційованої ставки рентної плати на видобуток газу, які були частиною пакету законопроектів для впровадження «економічного паспорту» (див. розділ 2). Збільшені надходження від ренти повинні були йти на фінансування згаданої президентської ініціативи, зокрема у Фонд майбутніх поколінь. Розгляд законопроектів на пленарних засіданнях ВРУ не відбувся через початок воєнного стану (детальний аналіз законопроектів див. у випусках НадраMonitor за [7-13](#) та [14-20](#) лютого 2022 року).

4.4. Запобіжні заходи на ринку вуглеводнів та спроби відновити бізнес-активність

Кабінет Міністрів України постановою № 666 від 10 червня 2022 р. [встановив](#) нульові квоти на експорт товарів, що підлягають ліцензуванню до кінця 2022 року для мазуту, кам'яного вугілля, антрациту, брикетів, котунів та аналогічних видів твердого палива, одержаних з кам'яного вугілля (окрім коксівного вугілля) та природного газу українського походження. Варто підкреслити, що нульова квота експорту стосується

лише газу, видобутого в Україні, і не поширюється на газ, що знаходиться у сховищах у режимі «митного складу» або на імпортований газ.

Одночасно, Держгеонадра відновила надання спеціальних дозволів на користування надрами та [опублікувала](#) перелік ділянок надр, спеціальні дозволи на користування якими пропонується надати для геологічного вивчення ділянок надр:

Також, Кабмін [прийняв](#) розпорядження № 332-р від 29 квітня 2022 р. «Про визначення уповноваженої особи на здійснення всіх дій з вуглеводнями у разі відбору належної державі Україна частки у прибуткових вуглеводнях в натуральній формі в рамках виконання укладених угод про розподіл вуглеводнів». Відповідно до розпорядження, дочірня компанія «Газ України» акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» отримала право розпоряджуватися прибутковими вуглеводнями, отриманих від частки України в рамках УРП.

Прийняті рішення пов'язані із потребою накопичення енергетичних ресурсів для проходження опалювального сезону 2022/2023, спробами наростити вітчизняний видобуток та свідчать про ймовірний дефіцит ресурсів.

4.5. Державний контроль

Кабмін прийняв [постанову](#) № 303 від 13 березня 2022 року «Про припинення проведення планових і позапланових заходів державного контролю і державного ринкового нагляду на період воєнного стану». Відповідно до постанови, протягом періоду воєнного стану скасовуються планові заходи з перевірок, разом з тим можливі позапланові перевірки у сферах щодо запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість .

Відповідно до рішення уряду про відміну планових перевірок, Держгеонадра [повідомила](#), що Департамент державного геологічного контролю під час дії воєнного стану здійснює наступні заходи:

- опрацьовує звіти, надані суб'єктами господарювання про виконання програми робіт за 2021 рік;
- розглядає документи, надані суб'єктами господарювання на виконання приписів, проводить їх аналіз з метою подальшого прийняття рішення;
- формує перелік суб'єктів господарювання, відносно яких наявні підстави для проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю), в зв'язку із неподанням обов'язкової звітності за два звітні періоди підряд без поважних причин.

4.6. Фінансування галузі

23 лютого Верховна Рада України [прийняла](#) зміни до Бюджетного кодексу України та дозволила Кабінету Міністрів України перерозподіляти кошти загального та спеціального фондів державного бюджету на видатки Міністерства внутрішніх справ та Міністерства оборони без внесення змін до Закону України «Про державний бюджет».

Станом на середину червня, парламент тричі вносив зміни до держбюджету (Закони №№ [2135-IX](#) від 15.03.2022 р., [2218-IX](#) від 21.04.2022 р., [2280-IX](#) від 31.05.2022 р.), які проте не стосувалися сфери видобутку. Бюджет коригувався враховуючи збільшення

міжнародних запозичень та допомоги, зменшення дохідної частини внаслідок війни та збільшення фінансування сектору оборони та безпеки.

Станом на 31 травня 2022 року Кабінет Міністрів України двічі перерозподіляв видатки Державного бюджету-2022 та спрямовував кошти з галузі енергетики та видобутку на оборону держави. Зокрема, уряд повністю скоротив фінансування наукової та науково-технічної діяльності, реструктуризації та ліквідації підприємств з підземного видобутку залізної руди, внесків до Енергетичного Співтовариства та розвитку мінерально-сировинної бази. На 10% скорочено фінансування загального керівництва у сфері енергетики (оплата праці та комунальні послуги), ліквідації неперспективних видобувних підприємств, гірничо-рятувальних заходів, фізичного захисту ядерних установок та матеріалів, реструктуризації вугільної галузі.

Також 29 березня 2022 року Кабмін зменшив фінансування заходів з ліквідації неперспективних вугледобувних підприємств та передав ці кошти на реструктуризацію вугільної галузі. Насамперед, це пов'язано з тим, що з державної програми «Реструктуризація вугільної галузі» фінансується заборгованість із виплати заробітної плати перед шахтарями державних вугледобувних підприємств.

Загалом, станом на середину червня фінансування галузі скоротилося на 973,1 млн грн.

Пізніше Держгеонадра підтвердила, що у 2022 році геологічні роботи Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року з державного бюджету фінансуватися не будуть.

Таблиця 3. Зміни у бюджетах, розпорядниками яких є Міненерго та Держгеонадра, тис грн

Стаття видатків	Бюджет України станом на 23 лютого 2022 р.	Зміни Кабміну 10 березня 2022 р.	Зміни Кабміну 29 березня 2022 року р.	Зміни Кабміну 1 квітня 2022 р.	Бюджет станом на 20 травня 2022 року
Міністерство енергетики					
Загальне керівництво та управління у сфері енергетики	179 153,7			-17 823,7	161 330,00
Наукова і науково-технічна діяльність у сфері енергетики	8 396,1	- 8 000		-39,6	356,5
Заходи з ліквідації неперспективних вугледобувних підприємств	1 032 458,2		- 426 248	-103 245,8	502 964,40
Гірничорятувальні заходи на вугледобувних підприємствах	340 000,0			-34 000,0	306 000,00
Фізичний захист ядерних установок та ядерних матеріалів	42 163,5			-4 216,4	37 947,10
Реструктуризація та ліквідація об'єктів підприємств з підземного видобутку залізної руди	300 000,0	- 300 000			0,00

Внески України до Енергетичного Співтовариства та Фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля	77 288,3	- 77 288,3			0,00
Реструктуризація вугільної галузі	3 224 993,0		+ 426 248	-322 499,3	3 328 741,70
Впровадження Програми реформування та розвитку енергетичного сектора ²	31 157,0			-1 600,0	29 557,00
Держгеонадра					
Керівництво та управління у сфері геологічного вивчення та використання надр	100 102,9			-4 460,3	95 642,60
Розвиток мінерально-сировинної бази	100 000,0	-100 000			0
Всього баланс змін		- 485 288	0	-487 885,1	

² У т.ч. на забезпечення підготовки звітів ІПВГ.

5. Висновки та рекомендації

I. Деретуляція та цифровізація

Уряду варто продовжити взятий курс на дерегуляцію процесів надання надр у користування. З високою ймовірністю, після війни зацікавленість іноземних видобувних компаній в українських надрах зросте, тому варто зосередитися над спрощенням зайвих бюрократичних процедур:

- потрібна подальша **цифровізація сервісів Держгеонадр** щодо видачі спецдозволів, доступу до геологічної інформації та в цілому надання адмінпослуг (впровадження електронного кабінету надрокористувача, оновлення та підтримка Державного геологічного порталу як єдиного інтегрованого майданчику надання публічної інформації, оскільки велика кількість різних онлайн-порталів стають незручними інструментами у користуванні тощо);
- удосконалення процедур продажу спецдозволів на площадках онлайн-аукціонів, яка унеможливить випадки недоброчесної поведінки на торгах, коли учасники аукціону спеціально завищують цінову пропозицію, а в кінці відмовляються від оплати спецдозволу;
- слід **переглянути попередні політичні рішення щодо додаткових погоджень «стратегічних надр»** Міндовкілля, Мінстратегпромом та Мінекономіки, що лише ускладнюють дозвільні процедури. Натомість, варто **створити сприятливі умови для збільшення обсягів геологічної розвідки та видобутку критичної сировини**, зокрема державними підприємствами (для оборонних цілей) та інвесторами (для цілей розвитку ВДЕ та в цілому «зеленої» економіки). Для цього необхідно напрацювати як ефективний механізм державної підтримки геологічної розвідки (зокрема, збільшити відповідне державне фінансування), так і прозорий ринковий механізм, який надасть доступ до таких копалин не тільки вітчизняним компаніям, а й іноземним інвесторам;
- під час проведення дерегуляційних змін потрібно **категорично уникати порушення законодавства ЄС, зокрема щодо процедури оцінки впливу на довкілля** ([Директива 2011/92/ЄС](#)). Для набуття статусу країни-кандидата на членство в ЄС, на Україну очікує аудит виконання взятих на себе зобов'язань, аналіз законодавства на предмет розбіжностей із законодавством ЄС. Будь-які порушення не сприятимуть позитивній оцінці щодо України, а також подальшому поступу в напрямку євроінтеграції.

II. Належна інституційна основа

Українське законодавство у видобувному та суміжних секторах часто змінювалось, в залежності від політичної влади в країні та політичної вмотивованості тих чи інших рішень. Для встановлення стабільних та **довготривалих «правил гри»** на видобувному ринку та ринках збуту енергоресурсів необхідно:

- узгодити та прийняти **новий Кодекс про надра**, у якому мають бути відображені результати публічних обговорень документа, [зауважень](#), наданих експертами DiXi Group стосовно дотримання вимог Стандарту ІПВГ у частині надання інформації для звіту, розкриття контрактів між видобувними компаніями та урядом. Також в оновленому Кодексі повинні бути базові повноваження регулятора з управління природними ресурсами, та уніфіковано термінологію з іншими законами та НПА;
- завершити інституційне **перетворення Держгеонадр в повноцінний та незалежний регулятор у сфері розвідки та видобутку корисних копалин** згідно із рекомендаціями Асоціації геологічних служб Європи: подолати конфлікт у його функціоналі, зокрема суміщення наукової та регуляторної функцій, нівелювати взаємну залежність між ними (у т.ч. фінансову). Повноваження та інші положення щодо нового незалежного регулятора у видобутку запропоновані у проєкті Закону «Про Національну комісію з регулювання у сфері надрокористування», розробленому DiXi Group у співпраці із КПМГ Україна в рамках проєкту USAID «Прозорість енергетичного сектору»;
- для належного функціонування ринку газу потрібна програма з поступового **зменшення рівня підтримки державних видобувних компаній та скасування регулювання ціни газу**, оскільки саме конкурентні умови на українському ринку та його інтеграція з європейським дозволять підтримати ліквідність державних видобувних підприємств. Збалансована тарифна політика з адекватними заходами підтримки вразливих споживачів не мають стосуватися видобувного сектору.

III. Стале та безпечне відновлення

На даний час важко повноцінно визначити, яку саме шкоду завдано видобувним галузям війною. Наразі відомо про різні оцінки пошкодженої видобувної та енергетичної інфраструктури по всій території України. Загальні [втрати](#) економіки з початку воєнних дій, за [підрахунками](#) Мінекономіки станом на 11 травня 2022 року оцінювалися у близько 564–600 млрд дол. Згідно з опитуванням Європейської Бізнес Асоціації, 34% підприємців повідомляють про втрати понад 1 млн дол. лише за перший місяць війни, і ці цифри зростатимуть.

Уряд ще має визначити збитки, і перші кроки для цього зроблені: 20 березня постановою №326 затверджено [Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ](#). Також, КМУ разом з Офісом Президента [сформував](#) Національну раду з відновлення України від наслідків війни, основною метою якої є розробка плану повоєнної відбудови. Одним з основних принципів такої відбудови уряд декларує швидке та якісне відновлення інфраструктури та енергетичного сектору.

Тому, на даному етапі можна рекомендувати уряду та компаніям-операторам видобувних активів:

- проводити відновлення енергетичної та видобувної інфраструктури **за допомогою сучасних технологій та зробити нові об'єкти інфраструктури більш енергоефективними і стійкими до безпекових викликів**. Важливо не ставити швидкість відновлення в пріоритет над якістю модернізації. Такий підхід, хоча і потребує значних капіталовкладень, в перспективі дозволить більш

раціонально використовувати природні ресурси та підвищити рівень інвестиційної привабливості;

- заохочувати проекти з інтеграції української енергетичної інфраструктури, передусім газової, з інфраструктурою ЄС;
- вже зараз, до завершення війни, почати роботу над **конкретним планом збільшення розвідки запасів «критичних» корисних копалин**, оскільки його потрібно буде впроваджувати відразу після завершення військових дій – критична сировина є основою для військово-промислового комплексу та початковим елементом ланцюга доданої вартості у розвитку ВДЕ, виробництва батарей і напівпровідників, інших галузей інноваційної економіки.
- **передбачити достатнє державне фінансування на геологічну розвідку таких «критичних» надр та активізувати співпрацю із ЄС в рамках укладеного [Меморандуму про стратегічне партнерство у сировинній галузі](#).**

IV. Прозорість, розкриття контрактів, залучення інвестицій

Після скасування воєнного стану, а також на тлі активізації євроінтеграційних процесів в Україні, варто **докласти зусиль до відновлення довоєнного рівня прозорості видобувної галузі та продовжувати збільшувати цей рівень:**

- відновити доступ до геологічної інформації, баз даних спеціальних дозволів на користування надрами, інформації про платежі компаній та географічні дані про ділянки надр, податкових даних тощо;
- забезпечити виконання зобов'язань України в рамках ІПВГ, що є «маркером» надійності для міжнародних фінансових установ, які надаватимуть Україні масштабні гранти, позики та іншу допомогу на післявоєнну відбудову. Тому, особливу увагу варто приділити питанню **розкриття видобувних контрактів та їх істотних умов, як засаді сталості умов інвестування в українські надра**. Слід також зауважити, що через невиконання зобов'язань в рамках ІПВГ Україна може втратити у своїй інвестиційній привабливості, та як наслідок недоотримати іноземних інвестицій у галузь; економічні [дослідження](#) підтверджують, що статус країни в ІПВГ може **збільшити** частку прямих іноземних інвестицій до ВВП від приблизно 2% (статус кандидата в учасники ІПВГ) до майже 5% (статус повної відповідності Стандарту ІПВГ);
- **синхронізувати інформацію про надра у різних джерелах**. В Україні існує більше 5 інформаційних порталів, на яких дублюється інформація про спеціальні дозволи на користування надрами, місцезнаходження родовищ, загальна інформація про надрокористувачів, тому варто зосередитися на уніфікації подання інформації та спрощення доступу до неї.

Уряду, Офісу Президента та їх дорадчим органам варто **посилити комунікаційну кампанію для залучення іноземних інвесторів у видобувну галузь**, - насамперед тих, які, приєднавшись до санкцій, вийшли або втратили свій бізнес в рф. Україна має достатні поклади урану, титану, літію та інших «критичних» корисних копалин, і, відповідно, потенціал з часом перебрати частку рф на світовому ринку.